

2.2.2. Výklad slova ako súčasti viacсловného terminologického pomenovania

Táto časť sa týka najmä adjektívnych zložiek združených terminologických pomenovaní, ktoré vo funkcii aktualizovaného logického predikátu bližšie charakterizujú niektorý nadradený pojem vyjadrený obyčajne jednoslovným termínom. Vzťah medzi zložkou termínu a formálne identickým neodborným slovom môže nadobudnúť rozmanitú kvalitu od obsahovej identity po úplnú obsahovú rozdielnosť. Jednotlivé prípady rozoberieme

1 Význam slova v terminologickom pomenovaní je identický s neodborným významom slova

Ak má slovo fungujúce v rámci termínu rovnaký význam ako v neterminologickom použití, netreba termín, v rámci ktorého funguje vo výklade tohto slova, vôbec uvádzať, prípadne ho možno uviesť za pragmatickým kvalifikátorom bez ďalšieho výkladu, napr

hlavný I. príd. 1. najdôležitejší, základný, ústredný, op. vedľajší, pobočný, akust. hlavná os

2 Význam slova v terminologickom pomenovaní nie je identický s neodborným významom slova

Ak empirická predstava vyvolaná použitím adjektíva v odbornej komunikácii sa líši od aktualizovaného predikátu pojmu pomenovaného tým istým adjektívom v odbornej komunikácii, treba význam, ktorý má adjektívum vo funkcii časti termínu, vysvetliť. Postupujeme vtedy tak, že pri výklade významu slova najbližšieho k predpokladanému významu tohto slova fungujúceho v terminologickom pomenovaní uvedieme pragmatický kvalifikátor, celé terminologické pomenovanie a vysvetlenie, ktoré sa môže zakladať na definícii alebo, ak by bola definícia príliš zložitá, na predikatoch logického spektra pojmu neuplatnených v definícii. Ukážeme to na príklade spracovania termínu *ružový šum*

ružový príd. 1. 2. bledočervený, slabočervený, akust. ružový šum ktorý vyvoláva synestetickú predstavu ružovej farby

Definícia pojmu *ružový šum* je na využitie vo všeobecnom výkladovom slovníku príliš zložitá ("šum, ktorého spektrum je spojené v sledovanom kmutočtovom pásme a ktorého spektrálna hustota akustického výkonu klesá s rastúcim kmutočtom o 3 dB na oktavu"), preto vychádzame z faktu, že niektoré zvuky sú schopné vyvolať synestetické predstavy, a ten sme uplatnili vo výklade

Vo väčšine terminologických združených pomenovaní aspoň jedno slovo má význam neodporujúci empirickej predstave vyvolanej použitím tohto slova v odbornej komunikácii alebo pojmu z blízkej alebo tej istej oblasti, v pomenovaní ktorého sa používa, napr. *dôchodok* a *hrubý* v termíne *hrubý národný dôchodok* (tu treba vyložiť slovo *národný* v rade ekonomických termínov). Sú však aj také prípady, keď terminologické združené pomenovanie stratilo motiváciu, podľa ktorej bolo pomenované a združené pomenovanie nemožno vysvetliť tak, že vysvetlíme jeden jeho člen, napr. parafrázovaním definície podradeného pojmu s využitím nadradeného pojmu (*ružový šum* = šum, ktorý . . .). Takým príkladom sú termíny *vydavateľský hárok* a *autor-ský hárok*. Tie možno vyložiť na základe empirického poznania denotátu

(16 strojopisných strán) alebo na základe funkcie, ktorú tento denotát plní, ako *"polygraf"* merná plánovacia jednotka rozsahu knihy", čo môžeme doplniť aj empirickým poznaním "v rozsahu 16 strojopisných strán"

Vyložiť ich pritom možno aj pri slove *hárok*, aj pri slove *vydavateľský*, resp. *autorský*, alebo iba pri jednom člene tohto terminologického združeného pomenovania, pričom možno na druhý člen odkázať

3 Konkretizácia významu vzťahových adjektív v terminologických pomenovaniach

Vzťahové adjektíva sa v slovníkovom spracovaní často hniezdajú k substantívam, od ktorých sú odvodené, pričom sa väčšinou osobitne nevykládajú. Výklad však je potrebný v tých prípadoch, keď význam odvodeného adjektíva nie je čisto vzťahový, alebo v prípade, že sa pomocou takéhoto adjektíva tvorí ustálené spojenie s ustáleným, v rámci odboru definovaným významom (v prípade akustickej terminológie ide najmä o pomenovania, v ktorých je adjektívny atribút v sémantickej funkcii zreteľa). Napríklad termín *vzduchová nepreznvučnosť* sa definuje ako *"schopnosť deliacej konštrukcie brániť prenosu zvuku vedeného vzduchom"* (ČSN 01 1600, 1983, s. 15). Slovo *nepreznvučnosť* môžeme vyložiť ako akustický termín s významom *"schopnosť neprepúšťať zvuk"*. Pri vykladaní slova *vzduchový* môžeme potom za kvalifikátorom *akust.* uviesť termín *vzduchová nepreznvučnosť* a slovo *vzduchový* ako časť tohto termínu vyložiť ako *"pre zvuk vedený vzduchom"*

vzduchový akust. *vzduchová nepreznvučnosť* týkajúca sa zvuku vedeného vzduchom

Ako vidno, pri spracovaní prvkov odbornej slovnej zásoby vo všeobecnom výkladovom slovníku sa môže využiť nielen definícia pojmu, ktorého pomenovanie sa v slovníku vykladá, ale celé spektrum predikátov, ktoré sa danému pojmu pripisujú aj mimo odborného (vedeckého) poznania. Týka sa to najmä výkladu významu termínov, ktoré boli utvorené metaforicky (*ružový šum*, *jarebný šum*)

Literatúra

HORECKÝ, J. - RÁCOVÁ, A. Slovník jazykovedných termínov. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo 1979. 208 s.

Krátky slovník slovenského jazyka. Red. J. Kačala - M. Pisárčiková. Bratislava, Veda 1987. 592 s.

MASÁR, I. Vypracúvanie definície termínu a názvu v Krátkom slovníku slovenského jazyka. Kultúra slova, 18, 1984, s. 72-79.

SCHMIDT, W. Charakter und gesellschaftliche Bedeutung der Fachsprachen. Sprachpflege, 1969, N. 1, S. 10-21.